

Tolldirektoratet
Toll- og vareførselavdelingen
post@toll.no

Kopi: Kulturdepartementet

Deres ref. 15/01935

Oslo, 1.2.2017

HØRING – FORSLAG OM ENDRING AV MERVERDIAVGIFTSFRITAKET FOR KUNSTVERK

Norske Kunsthåndverkere (NK) arbeider for å styrke kunsthåndverkeres virke og synliggjøre kunsthåndverk av høy kvalitet nasjonalt og internasjonalt. Organisasjonen er inndelt i syv regioner med 830 medlemmer, med hovedkontor i Oslo. NK mottar statlig driftstilskudd og forvalter statlige stipend- og vederlagsordninger. NK produserer også utstillinger, seminarer og workshops og utgir tidsskriftet Kunsthåndverk. NK eier tre aksjeselskap: Norwegian Crafts, Galleri Format Oslo og KRAFT – rom for kunsthåndverk (Bergen).

Vi viser til høringsbrev av 20. desember 2016 og vil med dette inngi våre uttalelser til forslaget.

1. FORMÅLET MED DEN FORESLÅTTE ENDRINGEN

Med de tilføyelser og merknader som foreslås i det følgende, støtter NK direktoratets forslag fullt ut. Dette gjelder også *formålet* med den foreslåtte endringen; å hindre urimelige eller utilsiktede avgjørelser om hva som anses som kunstverk. Som fremhevet i høringsnotatet (s. 2), har gjeldende fritaksbestemmelser medført til dels utilsiktede avgjørelser av hva som bør anses som kunstverk med fritak etter merverdiavgiftsregelverket. Flere saker har over tid har vært omtalt i media som urimelige, bl. a. vedrørende innførsel av silketrykk utført av kjente kunstnere og kunst i form av installasjoner og lignende.

Slik vi forstår direktoratets forslag, vil mange former for kunsthåndverk fortsatt ikke være omfattet av fritaksregelen. Som vi redegjør for i det følgende, mener vi dette både er urimelig og ikke i samsvar med direktoratets formål med endringen. Etter vårt syn er det både rimelig og praktikabelt at man nå etablerer et sjanger-/verksnøytralt kunstbegrep i merverdiavgiftsfritaket.

På bakgrunn av dette, bør forslaget slik vi ser det utvides til også å gjelde en del former for kunsthåndverk.

2. KORT OM PRAKSISEN I KUNSTHÅNDVERKSFELTET

Praksisene i kunsthåndverksfeltet har utviklet seg mye i løpet av de siste femti årene. Fra å ha hatt et stort fokus på bruksrelaterte objekter, er det nå mange kunsthåndverkere som skaper verk som først og fremst kjennetegnes av estetiske kvaliteter eller har konseptuell karakter. Disse kunstverkene skapes for visning på gallerier og museer. For å få et innblikk i denne praksisen, kan vi anbefale å se på kataloger fra årsutstillingen Kunsthåndverk.¹

Mange kunsthåndverkere har oppdrag innen kunst i offentlig rom. Det er mange av disiplinene innen kunsthåndverk som egner seg til kunst i bygg og/eller uterom: tekstilkunst, større skulpturer og veggarbeider i keramikk, metall og tre, glasskunst, etc.

¹ <http://norskekunsthandverkere.no/fagstoff>

Denne utviklingen på kunsthåndverksfeltet har i stor grad vært drevet av to faktorer: kunstutdanningen og kunstnerstipendene. Kunsthåndverkerne som kunstnergruppe har et høyt utdanningsnivå, utøverne har normalt minst 3–5-årig utdanning fra kunsthøgskoler i Norge eller utlandet. Kunstnergruppen ble fra 1970-tallet innlemmet i ordningene for statlige kunstnerstipend. Om lag 160 kunsthåndverkere har til enhver tid arbeidsstipend eller garantiinntekt for kunstnere, hvilket gjør at de har mulighet til å utvikle sine kunstnerskap på et fritt kunstnerisk grunnlag.

En del kunsthåndverkere opererer med en delt produksjon: de skaper unike objekter ment for utstilling eller kunst i offentlig rom, samtidig som de parallelt arbeider med serieproduserte og bruksrelaterte objekter som f.eks. keramiske kopper eller vinglass.

NK som fagorganisasjon har som konsekvens av denne brede og varierte praksisen hos våre medlemmer utviklet to parallelle strategier i mva-spørsmålet. Vi arbeider for:

1. En forbedring og modernisering av kunstbegrepet i mva-loven slik at det omfatter unika av kunsthåndverk. En samordning av mva-loven og kunstavgiftsloven er inkludert i denne målsettingen.

2. Kulturmoms/reduert merverdiavgiftssats for serieproduserte, bruksrelaterte kunsthåndverksobjekter.

For mer informasjon om vårt arbeid med kulturmoms, se Oslo Economics' rapport *Kulturmoms for håndverkere* (OE-rapport 2015-20), innsendt Kulturdepartementet 19.4.2016.²

3. FORSLAGETS DEFINISJON AV KUNST

Høringsnotatet foreslår følgende

§ 1-3-2 *Kunstverk*

(1) Med kunstverk menes originale

a) malerier, tegninger, kolasjer og lignende todimensjonale kunstverk, herunder blandete teknikker

b) grafiske arbeider, herunder stikk, trykk, litografi, mv., signert og nummerert i et antall begrenset oppad til 200 stk.

c) skulpturer, relieffer, installasjoner og andre tredimensjonale kunstverk av et hvert slag og materiale

d) billedtepper, billedvev og annen tekstilkunst

e) kunstneriske fotografier.

Disse definisjonene innebærer en klar modernisering hvor man forlater tolltariffens material- og teknikkdiskriminering. Vi støtter dette, og finner grunn til å understreke at en slik utvikling etter vårt syn også er i tråd med EU-domstolens praksis (Onnasch v Hauptzollamt Berlin-Packhof og Gmurzynska-Bscher), hvor skulpturbegrepet er gitt en vid fortolkning, uavhengig av hvilke materialer og teknikker som er anvendt under fremstillingen. Tilsvarende la Oslo tingrett til grunn i Følstad-avgjørelsen i 2014 (sak 14-143774TVI-OTIR/01) at begrepet skulptur omfatter alle tredimensjonale kunstverk uansett hvilken teknikk og hvilke materialer som er anvendt.

Foreslåtte endringer er gode nyheter for alle kunsthåndverkere som skaper to- og tredimensjonale kunstverk i materialer som f.eks. leire, glass, metall og tekstil. NK støtter derfor disse foreslåtte endringene.

² Rapporten ligger her (datert 7. desember): <http://norskekunsthåndverkere.no/om-norske-kunsthåndverkere/presserom/politiske-dokumenter>

3.1 ENDRINGENE ER IKKE TILSTREKKELIGE

Slik endringene er foreslått, vil imidlertid en rekke kunsthåndverksobjekter falle utenfor fritaksregelen, selv om verkene utelukkende eller primært har en kunstnerisk utforming og et kunstnerisk formål. På vårt område kan forslaget derfor ikke sies å fullt ut sikre formålet om å hindre urimelige eller utilsiktede avgjørelser vedrørende hva som anses som kunstverk.

Innledningsvis under dette punktet vil vi gjøre oppmerksom på at man også innen kunsthåndverksfeltet har opplevd urimelige og utilsiktede resultater. Det nyeste eksempelet er saken om innførsel av kunstverk av glasskunstner Beate Einen (tollsak 15/81148-6), hvor Tolldirektoratet etter klage fra Einen og NK omgjorde et vedtak i Tollregion Vest-Norge og konkluderte med å klassifisere de aktuelle glasskunstobjektene som tredimensjonale kunstverk.

Avgjørelsen er meget viktig for kunsthåndverkere og bekrefter nødvendigheten av en klargjøring og modernisering av forskriften hva gjelder kunstverk innen kunsthåndverksfagene. Den viser at tolltariffen gjorde vedtaket vanskelig å beslutte, siden glassobjektene til Einen ikke umiddelbart lar seg forene med en allmenn forståelse av skulpturbegrepet. Kunsthåndverksfeltet trenger derfor en endring av forskriften for å unngå flere slike uheldige saker som utgjør en stor påkjenning for kunstneren. Foreliggende forslag er ikke tilstrekkelig avklarende.

Vi vil minne om at kulturkommisjonen i 2008 (NOU 2008:7)³ karakteriserte mva-forskriften som uttrykk for et snevert og utdatert kunstsyn, bl.a. siden omsetning av kunsthåndverk ikke omfattes av unntaksbestemmelsene (s.61). I tillegg påpekte utvalget at dagens fortolkning av kunstbegrepet «i mange sammenhenger framstår som tilfeldig, urettferdig og med muligheter for å skape konkurransevridninger mellom aktører innenfor samme marked som omsetter produkter som har mange fellestrekk» (s.177).

For at endringen skal være tilstrekkelig, er det avgjørende at man finner en løsning for *unika* av kunsthåndverk. NK vil derfor foreslå følgende pkt. f i definisjonen:

f) Unika av kunsthåndverk utført i keramikk, glass, metall, tre, lær o.l., smykkekunst og lignende objekter som har en kunstnerisk utforming og er signert av kunstner

Begrepet «unika av kunsthåndverk» foreslås fordi dette språklig sett klart signaliserer unike kunstverk og ikke småskala- eller industriproduserte gjenstander. Det er også et begrep som anvendes i dansk momslov, gjennom følgende regel:

«4) Keramiske unika utført af kunstneren og signeret af denne.»

Vi foreslår også en signaturregel. Det er gjengs praksis i kunstfeltet å signere eller stemple kunstverk. Dette vil igjen avgrense mot industrifremstilte produkter.

3.2 SPESIELLE VURDERINGSKRITERIER FOR KUNSTHÅNDVERK

Vi har forståelse for at avgrensingsproblematikk kan ha medvirket til at Tolldirektoratet har vært tilbakeholden med å foreslå endringer som omfatter unika av kunsthåndverk. Vi ønsker derfor å understreke at en kunstdefinisjon selvsagt må avgrense mot brukskunst/husflidsprodukter eller industriproduserte varer. Ellers blir virkningen en uriktig og altfor stor utvidelse av mva-fritaket. Vi vil samtidig også understreke at en slik avgrensning utmerket godt lar seg gjøre.

NK vil derfor i tillegg til ovenstående forslag til nytt punkt f, foreslå nedenstående særskilte vurderingskriterier for kunsthåndverk, formet etter samme lest som kriteriene for vurdering av kunstnerisk fotografi (pkt. 2). Vi mener et slikt punkt vil være nyttig fordi det tydeliggjør positive

³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2008-7/id501693/>

kriterier, samtidig som det klargjør hva som ikke regnes innunder kunstbegrepet. Disse vilkårene er kumulative, slik at alle punktene må tilfredsstilles i vurderingen.

NK foreslår følgende nytt pkt. 3:

3. Ved vurderingen av om unika av kunsthåndverk skal anses som kunstnerisk, skal det blant annet legges vekt på om objektet er ment for offentlig visning i gallerier, museer e.l. og på om prisen reflekterer en kunstnerisk verdi. I tillegg må unika-objektet være

a) produsert av kunstneren eller av andre etter kunstnerens anvisninger og under kunstnerens faglige instruksjon

b) signert

c) opphavsrettslig beskyttet etter åndsverkloven § 1 annet ledd nr. 10.⁴

Serieproduserte objekter av kunsthåndverk som hovedsakelig tjener et nytteformål, anses ikke som kunstneriske unika-objekter. Det kan videre gjøres gjeldende vurderinger som nevnt under punkt 4 [pkt. 3 i høringsnotat].

NK mener at de to siste setningene gjør det lettere for skjønnsutøvelsen i den enkelte sak, ved at det klart fremgår at serieproduserte, bruksrelaterte objekter ikke vil regnes innunder kunstbegrepet. Eksempler på dette vil være f.eks. keramiske kopper eller vinglass. I tvilstilfeller vil også de generelle vurderingskriteriene legges til grunn (pkt. 3 i høring).

Vi foreslår «serieprodusert» som begrep i stedet for å fastsette konkret antall for å unngå vilkårlige resultater. Det er også et anvendt begrep i kunsthåndverksfeltet, slik at utøverne selv vil lett forstå hva som omfattes og ikke minst ikke omfattes av mva-fritaket.

3.3 GENERELLE VURDERINGSKRITERIER

Høringsnotatet foreslår følgende:

(3) Ved vurderingen av om et verk kan anses som kunstverk etter første ledd, skal det legges vekt blant annet på om verket anses som kunstverk av kunstinstitusjoner og/eller at det foreligger visningsavtale for verket, at det ikke hovedsakelig tjener nytteformål, ikke har karakter av ordinær handelsvare (industriell masseproduksjon), er produsert av opphavsmannen selv, eller av andre etter opphavsmannens anvisninger og under opphavsmannens faglige instruksjon.

NK støtter dette forslaget, som vi mener på en svært god måte sikrer formålet om å hindre urimelige eller utilsiktede avgjørelser om hva som anses som kunstverk. Kriteriene bidrar til at man vil kunne vurdere forhold utenfor kunstverket/objektet i seg selv, noe som kan være helt nødvendig for å fatte en rimelig beslutning. Hva som faktisk utgjør et kunstverk i 2017 er langt mindre selvsagt enn det var for hundre år siden, og disse kriteriene vil langt på vei kunne avverge flere uheldige beslutninger i Tollverket.

Vi vil understreke betydningen av at gjenstanden «ikke hovedsakelig» tjener et nytteformål. Det at noe har et nytteformål, utelukker ikke at et objekt (primært) har en kunstnerisk verdi, eller for den saks skyld oppfyller åndsverklovens krav til verkshøyde. Som kjent er det i hht. rettspraksis først når nytteformålet utelukkende dikterer utformingen at nytteformålet utelukker opphavsrettslig vern.

⁴ 10) billedvev og gjenstander av kunsthåndverk og kunstindustri, så vel forbildet som selve verket, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1961-05-12-2>

Mange kunstverk som kan sies å ha et visst nytteformål, har samtidig estetiske, uttrykksmessige kvaliteter som er langt mer sentrale enn nytteaspektet. I mange tilfeller fremstår nytteverdien nærmest som «tilfeldig», idet den kun er et resultat av at kunstneren har valgt å skape en kunstgjenstand basert på en nyttegjenstand. En stor skulpturell keramisk vase vil nødvendigvis kunne ha en nyttefunksjon, men de skulpturelle kvalitetene utgjør selve hensikten med verket og vil langt overskygge nytteaspektet. Det samme gjelder for store fat med fremtredende maleriske kvaliteter eller unikasmykker med sterke formmessige kvaliteter. Nytteformål kan for øvrig finnes i mange kunstverk, f.eks. innen oppdragskunst for barnehager og skoler hvor originale skulpturer utformes for uterom, hvor ett av oppdragskriteriene kan være at barn skal kunne leke og klatre på dem.

Dersom vårt forslag til nytt nr. 3 tas til følge, medfører dette at nåværende punkt 3 i forslaget endres til nr. 4. Samtidig er rekkefølgen og nummereringen av punktene selvsagt av mindre betydning for NK så lenge innholdet og meningen bevares.

3.4 TILFØYELSE AV KRITERIUM OM KUNSTAVGIFTEN

Avslutningsvis, men med stor betydning for temaet, vil vi påpeke et moment som ikke er omfattet av direktoratets forslag til generelle vurderingskriterier: Hvorvidt det aktuelle verket omfattes av kunstavgiftsloven. Slik NK ser det, taler gode grunner for å tillegge dette forholdet vekt i de nye bestemmelsene.

Kunsthåndverk og kunstnerisk fotografi ble innlemmet i kunstavgiftsloven i 2007. NK har siden dette arbeidet for en samordning av kunstbegrepet i mva-loven med kunstavgiftsloven. Det er høyst urimelig at ett og samme kunstobjekt ansees som «kunst» i én avgiftsmessig sammenheng og som «ikke-kunst» i en annen. I praksis er det slik at enkelte kunsthåndverksobjekter med verdi over 2000 kroner nå er gjenstand for en dobbel avgiftsbelastning, dvs. både 25 % merverdiavgift og 5 % kunstavgift. I tillegg til at dette i seg selv fremstår som urimelig, kompliserer det salg til publikum og gir disse verkene en uforholdsmessig høy avgiftsbelastning. Til sist gir det også en vridning av konkurransevilkårene i samme marked. Samlet gir dette en uholdbar situasjon.

Kunstnerøkonomiutredningen *Kunstens autonomi og kunstens økonomi* fra 2015⁵ støtter dette synet: «Dette betyr at slike gjenstander i kunstavgiftssammenheng behandles som kunst, mens det i merverdiavgiftssammenheng ikke anses som kunst. Her bør regelverket harmoniseres for å unngå en uforholdsmessig høy avgiftsbelastning» (s.119).

I Følstad-dommen blir også hensynet til kunstavgiften trukket frem, med en begrunnelse vi mener klart støtter NKs krav om samordning av lovverkene (s. 4):

«Reelle hensyn taler for en vid tolkning av posisjon 97.03. Dersom posisjonen tolkes snevert vil det kunne ha en sterkt konkurransevidende effekt blant kunstnere da kunstnere hvis verk er fritatt for merverdiavgift, vil kunne selge verkene sine for en lavere pris. At det skal betales merverdiavgift på kunstverk som det her tale om, harmonerer også dårlig med avgiften på kunstverk etter kunstavgiftsloven. Etter denne loven er kunstverk gitt en vid definisjon som blant annet omfatter verk som Dangerous/Anger [navnet på verket i saken, vår anm.], jf. kunstavgiftsloven § 1. I tillegg kommer at å ilegge kunstneren merverdiavgift strider med grunnprinsippet om at merverdiavgift skal være en sluttbrukeravgift.»

Ved å nevne kunstavgiften i de generelle kriteriene, vil man nettopp oppnå en slik samordning. Hvis et objekt er pålagt kunstavgift, må dette tale direkte for at det også skal omfattes av mva-fritaket. NK vil derfor foreslå følgende tillegg (angitt i fet skrift):

⁵ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rapport-kunstens-autonomi-og-kunstens-okonomi/id2364099/>

*(3) Ved vurderingen av om et verk kan anses som kunstverk etter første ledd, skal det legges vekt blant annet på om verket anses som kunstverk av kunstinstitusjoner og/eller at det foreligger visningsavtale for verket, **at verket omfattes av kunstavgiftsloven**, at det ikke hovedsakelig tjener nytteformål, ikke har karakter av ordinær handelsvare (industriell masseproduksjon), er produsert av opphavsmannen selv, eller av andre etter opphavsmannens anvisninger og under opphavsmannens faglige instruksjon.*

4. OPPSUMMERING

Vi anmoder sterkt om at direktoratet følger opp våre forslag og merknader. Kunsthåndverk er i dag likestilt med billedkunst på de fleste områder, fra innlemmelsen i kunstnerstipendordningene på 1970-tallet frem til omleggingen av kunstavgiftsloven i 2007. Det siste som gjenstår er kunstbegrepet i mva-loven. Både faglige, kunstneriske og økonomiske hensyn taler for dette.

Vi stiller oss til disposisjon om direktoratet ønsker ytterligere informasjon eller innspill.

Med vennlig hilsen

Lise Stang Lund
Styreleder

Elisabeth Sørheim
Daglig leder